

IOAN SLAVICI. ASPECTS OF LANGUAGE AND STYLE

Ștefan GENCĂRĂU

Facultatea de Litere,

Universitatea "Babeș – Bolyai" Cluj -Napoca

Abstract

Starting from the way in which the language used by Slavici was seen , we sustain in our intervention that the properties of the vocabulary of such writer must be interpreted by referring to his entire literary work and not just to intuit according to the subjective sequences detached . A series of results that come from the rhythmical structure of the verses that come to stand for this statement.

Key word: *correctness, norm, repetition, occurrence, frequency.*

Cuvinte cheie: *corectitudine, normă, repetiție, redundanță, ocurență, frecvență*

Despre modul în care au fost receptate preocupările lui I.Slavici față de limbă ne oferă Pompiliu Marcea un tablou cuprinzător. Se conturează în limitele acestuia atât o atitudine critică față de inventarul și alegerile lexicale ale prozatorului, cât și merite, mai ales, de ordin stilistic.

Scriitorului preocupat mai mult de *corectitudinea limbii și mai puțin de expresivitatea ei*, ca și cum *corectitudinea* nu ar fi un fapt de stil, i se recunoaște așadar interesul față de *normă* și se ilustrează frecvent, inclusiv la Marcea, demersurile prescriptive prin care credea că poate face din limbă *un instrument fundamental de unitate spirituală* [1].

Interesul lui Slavici față de *normă* merită o abordare mai largă decât cea pe care ne-o putem asuma în paginile acestei intervenții. Anticipând, putem susține acum că, atât ca dascăl, cât și ca scriitor și publicist, Slavici distingea între *ce era limba și ce voia să fie limba română* în uzul conașionalilor săi. Demersul normativ e asociat la scriitorul cel mai reprezentativ pentru Câmpia de Vest, atât unui deziderat moral, cât și unui ideal național; așa cum arată Marcea, cel ce caută norma limbii crede în *disciplină în materie de limbă românească și detestă cu gravitatea cuvenită orice neglijențe*; și tot cel ce caută norma limbii ajunge să caute și *un ansamblu de reguli definitorii pentru o limbă dată, un ideal estetic, socio-cultural și în același timp moral* [2].

Prozatorul, din a cărui operă putem detașa un adevărat corpus de enunțuri de autoritate etică, de secvențe cu valoarea unor prescripții morale, este, la rândul-i, perceput în funcție de această pendulare între modelul de limbă spre care năzuiește și varietatea lingvistică în uz în spațiul operei.

Surprins într-o astfel de circumstanță, deopotrivă ca scriitor și ca pedagog, Slavici face obiectul unor judecăți contradictorii în privința *limbii*, în accepție generală, a stilului și a lexicului.

Pe de o parte se situează cei ce îi recunosc meritele în *formarea și evoluția limbii române*, situându-l între transilvănenii cu o astfel de contribuție. Pe de altă parte, aspect ce ne interesează cu acest prilej, se situează cei ce consideră că atributele esențiale ale lexicului lui Slavici ar putea fi redat prin adjective precum *limitat, sărac, repetat, redundant* în sens negativ. Sextil Pușcariu recunoaște, între meritele lui Slavici, refuzul *neologismelor ieftine*, preferința pentru *cuvântul autohton*, îmbogățirea semantică a acestora, *împerechierea lor strălucită cu alte cuvinte*[3]...

Atitudinea față de neologisme este remarcată și de Alexandru Philippide[4].. pentru care limba lui Slavici este *sănătoasă și aspră*, dar și *cam necioplită , colțuroasă și dură*. Recunoscând că există la personajele lui Slavici o concordanță între *vorbirea simplă* și mediul social din care provin, Philippide socotește că în *asprimea limbii*, în *felul direct și dur de a expune și exprima* se regăsesc cele mai importante particularități ale stilului acestui prozator.

Convingerea că vocabularul lui Slavici ar fi *sărac, limitat* o nutresc și George Călinescu[5].. și Tudor Vianu. După Călinescu, la Slavici *sărăcia limbii* se asociază cu *repetiția*, însă nu cu

finalitate retorico-stilistică. *Veșnica repetare a aceluiași cuvinte generale în interiorul aceluiași fraze*, dar și *debitul său verbal încâlcit* sunt, pentru istoricul literar, principalele scăderi ale stilului.

Tudor Vianu[6].. socotește că Slavici îl precedă pe Creangă în ceea ce privește recursul la *oralitate și la ziceri tipice*, însă acestea alcătuiesc pecetea stilistică a povestitorului moldovean, câtă vreme scriitorului din Câmpia de Vest îi lipsește *desăvârșita stăpânire a acestei unelte stilistice*. În *Arta prozatorilor români* oralitatea la care face apel Creangă se distinge funcțional de cea proprie lui Slavici. Pe când pentru autorul *Amintirilor*, oralitatea este mijloc de a marca *jovialitatea și verva*, pentru creatorul nuvelei *Popa Tanda* oralitatea este *un instrument în vederea picturii mediului rural*. De aceeași părere cu Călinescu, Vianu socotește că lui Slavici *puține cuvinte îi stau la dispoziție, cu toate împrumuturile pe care se întâmplă a le face zicerilor populare... Nici provizia de termeni ai regiunii în care copilărise și din care păstra atâtea amintiri, nici îndeletnicirile oamenilor de pe-acolo nu îmbogățesc vocabularul lui Slavici*.

Cauze ale unui *vocabular redus*, precum și ale insuficienței mijloacelor de expresie găsesc Tudor Vianu și Pompiliu Marcea. Pentru cel dintâi, numărul limitat de cuvinte la care recurge prozatorul se justifică, înainte de toate, prin principala particularitate a stilului asumat, anume prin claritate; subordonând totul acestui deziderat, Slavici *va întrebuința de preferință cuvântul general, repetându-l ori de câte ori va fi nevoie, chiar în interiorul aceleiași fraze, fără să se lase stânjenit de ucigătoarea monotonie care rezultă*.

Pompiliu Marcea[7].. găsește în mediul în care a trăit Slavici, unde *puțința comunicării în limba română trecea înaintea calității comunicării*, circumstanțele care atenuază deficiențele stilistice și motivează atât repetițiile cât, mai ales, poziția față de calofilie a scriitorilor ardeleni. Repetițiile, cu precădere cele lexicale ajung astfel să se justifice prin intenția autorului de a le *reliefa pentru a le amplifica semnificația*, de a le transforma în *leit motiv*. Din exemplele pe care monograful le invocă, reiterările lexicale în *construcția tablourilor*, sunt intenționate. Trei lexeme reluate în variante flexionate, derivate sau cu un determinant pot alcătui, la Slavici, un tablou[8].., însă nu numărul de cuvinte, fie acesta *limitat* sau *sărac* interesează în surprinderea stilului, ci *acordul stilistic*, cum îl numește Călinescu, acord asigurat prin adecvarea vorbirii la contextul comunicațional, așa cum se întâmplă în *Popa Tanda*, prin selecția lexicală în favoarea unei topici afective, precum în portretul părintelui Trandafir, prin prezența frazeologismelor și prin distribuirea lor ca fraze-prag, ca în mai toate scrierile cu *caracter moralizator* ale lui Slavici.

Statistica lingvistică, în terminologia lui Marcea, demers față de care monograful își exprimă îndoiala, își poate dovedi utilitatea în discutarea *atributelor* lexicului lui Slavici. Istoria și critica literară au pus în relație stilul și cantitatea ori stilul și recurența lexicală, operând pe secvențe de text și nu pe un corpus. Frecvența unei unități este sau poate fi mai mare dacă se verifică ocurența acesteia într-un eșantion intenționat delimitat, în vreme ce în ansamblul corpusului frecvența acelei unități poate să fie mică ori chiar neglijabilă. Numai un demers lexicometric complet poate să scoată în evidență bogăția ori sărăcia limbii unui scriitor.

Comparat mereu cu cel al lui Creangă, inclusiv de către Vianu, care crede că acolo unde Slavici preferă să reitereze, humuleșteanul găsește variante, lexicul romanului *Mara* ajunge la aproximativ 92 de mii de cuvinte text, în vreme ce inventarul lexical al *Amintirilor din copilărie* ajunge la aproximativ 25 de mii de cuvinte text. Desigur, superioritatea sau inferioritatea lexicului lui Creangă în raport cu cel al lui Slavici nu poate fi discutată pe această cale; cele patru capitole ale *Amintirilor* sunt evident mai puțin extinse decât romanul lui Slavici. Analize ulterioare, sperăm, ne vor conduce și în această privință spre concluzii relevante pentru lexicul celor doi scriitori.

Statistica lexicală poate, așadar, stabili rangul unor unități de lexic. Să luăm, de pildă, în discuție numele proprii. În totalul cuvintelor text, cele trei nume ale personajelor din familia Marei însumează aproximativ 1103 ocurențe, ceea ce înseamnă aproximativ 11,98 din inventarul lexical.

De așteptat ar fi ca, între cele 1103 ocurențe, *Mara* să aibă o frecvență mai mare în raport cu *Trică* și cu *Persida*. Istoricul literar ar putea argumenta intuiția romancierului atunci când acesta a ezitat în privința titlului romanului.